

1. Увод

Значајно је да и жене и мушкарци живе у заједницама у којима се осјећају безбједно и заштићено, и у којима имају једнаке могућности да учествују у изградњи тих заједница. Ипак, анализа конфликта, укључујући и рано упозоравање, традиционално није укључивала права жена, нити родну перспективу. Током развијања система раног упозоравања (СРУ), и рада по том систему, обично се мало пажње посвећује структуралним, конфликтно специфичним разликама између ситуација, опажања пријетњи и слабости, или искустава жена и мушкараца. Када се жене не укључе у СРУ, ограничавају се прилике да оне потпуно учествују у превенцији конфликта и постконфликтној реконструкцији и, стога, СРУ ризикује да не успије у адекватном предвиђању и спречавању конфликта.

Родна равноправност представља кључну компоненту неколико обавеза које су преузеле државе чланице Организације за безбједност и сарадњу у Европи (ОЕБС). Ове обавезе не само да су више пута потврђене, већ су им додате и обавезе које се односе на род и безбједност које директно укључују Одлуку Министарског савјета бр. 14/05 под називом: “Жене у превенцији конфликта, управљању кризом и постконфликтној рехабилитацији”,ⁱⁱ и Одлуку Министарског савјета бр. 15/05 “Спречавање и борба против насиља над женама”ⁱⁱⁱ. Ове одлуке Министарског савјета формирају основ за интегрисање родне перспективе у СРУ.

Род се још увијек често игнорише у напорима усмјереним на спречавање конфликта. Резултат је да ови напори могу да одржавају стереотипе, или чак да повећају рањивост жена према кршењу њихових људских права. То се обично догађа због постојања дугорочне дискриминационе праксе. Многе институције – и домаће и међународне – које се баве превенцијом конфликта не укључују подједнако мушкарце и жене. Као резултат тога, обично изостане допринос жена у информисању, планирању и користима од таквих напора, као што је СРУ.

Употреба низа фактора за евалуацију увода у конфликт, који укључује и структурне факторе, може, поред тога што одговара међународним стандардима у погледу људских права, да допринесе комплетнијем разумијевању узрока конфликта и тако да помогне развијању одговарајућих реакција које за циљ имају да смање или спријече конфликт.

Умјесто да се разматрају инциденти који се догоде непосредно прије него што избије оружани сукоб, у обзир морају да се узму други, дуготрајнији фактори, попут социјалног искључења^{iv}. Социјално искључење које карактеришу услови попут економске неједнакости и неједнаког приступа средствима, може да представља један од структуралних основа за насиље. Узимање у обзир дуготрајнијих трендова, који могу да буду присутни прије избијања и ескалације насилних радњи, може да унаприједи рано упозоравање и да доведе до снажније реакције.

Због тога што пажњу усмјерава на такве обрасце структуралне дискриминације, интегрисање родне перспективе може да допринесе ефикасности система раног упозоравања, кроз прикупљање специфичнијих информација и омогућавање детаљније и прецизније анализе. Заузврат, ово може да значи бољу припремљеност и, када је то

потребно, тачније и мјерљиве реакције – као и превентивне механизме – који могу да се на директнији начин позабаве основним узроцима конфликта.

Да би се род интегрисао у СРУ, и мушкарци и жене морају да имају прилику да извјештавају о својим безбједносним ситуацијама. Исто тако, у обзир морају да се узму и ваљано анализирају различите пријетње и питања која утичу на мушкарце и жене. Основни узроци такође морају да се разматрају због улоге коју имају у јачању неједнакости. Неједнакости које већ постоје често се погоршавају у вријеме конфликта, и то мора да се има на уму при анализирању информација и података који се прикупе ради стварања могуће реакције.

У складу са мандатом ОЕБС-ове Канцеларије за демократске институције и људска права (скраћеница на енглеском: ODIHR) који налаже да ODIHR подржава државе учеснице у спровођењу њихових обавеза у димензији људског, ODIHR објављује серију кратких прегледа којима пружа смјернице онима који се практично баве овим радом ради тога да се подржи интегрисање рода у системе раног упозоравања. Циљајући управо на државне актере који раде у областима људских права, рода и безбједности, три прегледа, од којих је овај први, обухватиће: (1) увод у род и СРУ, (2) СРУ родне индикаторе и анализе, и (3) актере укључене у СРУ, са фокусом на пратеће активност и реакцију на прикупљање података. Овај први преглед служи као увод јер садржи приказ релевантне терминологије и концепата, опште информације о СРУ, и показује да је интегрисање рода у системе раног упозоравања кључно да би они постали ефикасни.

2. Терминологија

Род и пол

Род представља друштвено тумачење пола^v. Док се биолошки пол особе одређује при рођењу и односи се на анатомске разлике, род се односи на оне разлике које се друштвено дефинишу и приписују мушкарцима и женама кроз њихове животне циклусе: “(...) културе различито тумаче тијела окарактерисана полом и пројцирају норме на та тијела, стварајући тако феминине и маскулине особе.”^{vi}.

Треба нагласити да питање да ли биолошке разлике доприносе обликовању маскулинитета и феминитета наставља да буде предмет дебате. Идеја да су одређени атрибути мушки или женски доведена је у питање. Ипак, биолошке разлике још увијек се наводе када се описују различите способности мушкараца и жена да обављају одређене моторичке радње. На примјер, физичке разлике мозга повезивале су се са способношћу односно неспособношћу особа да читају мапе. Ипак, те разлике нису пронађене код новорођенчади, а визуелно-просторне вјештине могу се научити – што сугерише да се временом развијају и да су, стога, можда повезане са културном праксом.

Укратко речено, род се односи на историјски, друштвено и културно конструисане разлике између полова. Ипак, род није фиксиран и мијења се кроз вријеме и од културе до културе. Нису све жене ни сви мушкарци у једној заједници једнаки.

Родни идентитети и улоге

Родне улоге дефинишу норме понашања, попут оних које одређују шта је очекивано и дозвољено понашање за мушкарце и жене и шта се вреднује код мушкараца и жена у датом контексту, укључујући атрибуте и карактеристике. Ова очекивања даље се вежу за разлике и неједнакости између мушкараца и жена у смислу активности, одговорности, приступа и контроли над ресурсима, као и у смислу давања прилика за доношење одлука.

Родне улоге и очекивања (а не биолошки пол) су те које утичу на неједнаку подјелу рада између мушкараца и жена. Специфична родна очекивања често спречавају једнакост статуса, као и права између мушкараца и жена.

Родни идентитети и улоге у конфликту

Важно је да подсјетимо како род није статичан, већ се мијења временом и показује склоност да буде различит у миру и током конфликта. У вријеме конфликта и мушкарци и жене уопштено се посматрају једнодимензионално, као да међу њима не постоје разлике. Ови стереотипни погледи обично су традиционални и представљају мушкарце као агресоре, борце и заштитнике, а жене као рањиве или жртве које треба заштитити. Исто тако, и жене и мушкарци још увијек одржавају на много нивоа претјерано поједностављени приказ мушкараца као ратних хушкача и жена као миротворки, или жена као оних које су више оријентисане према миру. Овакав поглед поновно наглашава неједнак однос моћи између мушкараца и жена, однос који често не одражава стварне промјене родних улога у друштвима који улазе у конфликт или кроз њега пролазе.

Жене нису само жртве оружаног сукоба; оне преузимају различите улоге, попут преживјелих, његователки, едукаторки, лидерки, хранитељки породица и миротворки. Током оружаног сукоба, било по властитом избору, из нужде или силе, жене преузимају нетрадиционалне улоге. Ово је посебно тачно у економском сектору, јер постају једине његователке својих породица, или у сектору пружања социјалних услуга (нпр., здравство и образовање) за заједнице које формални систем више не опслужује. Оне могу да се ангажују и у подржавању и настављању насиља. Испитаници у истраживању Развојног фонда Уједињених нација за жене (енгл. UNIFEM) у долини Фергана у Централној Азији, на примјер, поредали су улоге жена у конфликту, при чему су прво ставили улогу посматрачица, након чега су услиједиле улоге организаторки / директних учесница, посредница, жртава и људског штита^{vii}.

Као што неке жене прибјегавају учешћу у насилном конфликту, исто тако не важи да су сви мушкарци у конфликту агресори. Међутим, њима често пријети ризик регрутације у оружане групе. Мушкарци и дјечаци на које утичу уски “мачо” модели вођства у неким од друштава (нпр. војне вође) или они који имају мало изгледа за друштвену мобилност (било због незапослености или очекивања да ће служити у војним структурама) немају могућност да живе живот који сами одаберу.^{viii} Мушкарци који не желе да учествују у конфликту могу да буду издвојени за злостављање, затварање, па чак и смртну казну. Такав третман непогодан је и за мушкарце и за жене.

Постојеће неједнакости и различите улоге током конфликта могу довести до тога да мушкарци и жене доживљавају пријетње и рањивости на различите начине. Исти знакови и појаве неће неопходно изазвати исту реакцију код мушкараца и жена. Програм система раног упозоравања UNIFEM-а на Соломонским острвима јасно је дефинисао неке од неподударности. Мушкарци су, на примјер, оцијенили међуетничке односе као висок извор напетости, док су их жене оцијениле као средњи извор напетости. Ово може да потврди претпоставку да су жене биле способније да одрже међуетничке савезе, чак и током напетих времена, док су мушкарци остваривали јачу идентификацију унутар групе.^{ix}

Међутим, треба примијетити да, када се врше та поређења, сам чин поређења свих мушкараца са свим женама отклања могућност проналажења савеза између мушкараца и жена. Како је раније у прегледу наведено, нису све жене једнаке. Немају исто васпитање,

нити дијеле исту културу и искуства. На њих су утицали фактори, попут друштвене класе, етничког идентитета, религије, узраста или образовања, те стога имају различите потребе, интересе и приоритете. Рана упозоравања су ефикаснија када је могуће узети у обзир слојеве који постоје унутар групе, јер то може да помогне у утврђивању заједничког дјеловања (синергије) преко етничких, класних, родних и других линија.

Родна анализа

Родна анализа се заснива на дефиницији рода као наученог и карактеристичног за културу и заједницу. Разлике које су резултат тога воде родној подјели рада и родно специфичним улогама и идентитетима који треба да се испитају и схвате. Без такве анализе, важно знање које се користи за активности кроз циклус конфликта није доступно и могуће је да се програми не заснивају на доказима. Умјесто тога, могу да буду погрешно усмјерени на претпоставке о односима између мушкараца и жена. У том случају, мање је вјероватно да ће се постићи жељени резултати.

Главни циљ родне анализе је да се открију политичке, социјалне и економске неједнакости између мушкараца и жена, наглашавајући родно засноване коријене тих неједнакости. Тако, родна анализа може да:

- води разумијевању основних узрока дисбаланса моћи и неједнакости између мушкараца и жена [*структуралне неједнакости*]; и да
- објасни како мушкарци и жене проживљавају пријетње, рањивости и конфликт на различите начине [*неједнакости које се односе на конфликт*].

Родна анализа може да покаже како ће различите улоге за мушкарце и жене током и након конфликта такође утицати на њихов допринос превенцији конфликта и постконфликтној реконструкцији. Родна експерткиња Анализе Мозер (Annalise Moser) детаљно је испитивала ово питање, и закључила да новооткривене улоге жена током конфликта имају утицај на њихов живот последице конфликта:

(...) и мушкарци и жене су проживљавали економске тешкоће током конфликта, али за жене је ово значило да морају да преузму нове продуктивне улоге, “мушки посао” и да постану главе домаћинства и хранитељке, док је то за мушкарце значило губитак прихода и, у крајњој тачки, губитак статуса мушке главе куће и хранитеља. На основу ових различитих искустава током конфликта, искуства мушкараца и жена у миру такође су била различита. Мушкарци су извршили поврат својих радних мјеста, улоге у заједници и самопоуздање, али за жене је процес преузимања нових улога био трансформативан, и обично је резултовао повећаним оснаживањем и статусом.^x

Релевантни међународни правни оквир

Међународно право не само да подвлачи једнако учешће жена у реаговању на конфликт, укључујући и СРУ, већ пружа и основ за развијање индикатора и анализа. **Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена**^{xi} наводи да “дискриминација жена крши принципе једнакости права и поштовања људског достојанства, [и] представља препреку учешћу жена, на једнаким основима као и мушкарци, у политичком, социјалном, економском и културном животу у својим државама.” **Пекиншка декларација и платформа за акцију** наводи да је “пуно учешће [жена] у доношењу одлука, превенцији и рјешавању конфликта и свим осталим мировним иницијативама суштинско за реализацију трајног мира.”^{xii} Овај закључак имао је одјека у **Резолуцији Савјета безбједности**

Уједињених нација (енгл. UNSCR) 1325, “Жене, мир и безбједност”, која поновно потврђује “значајну улогу жена у спречавању и рјешавању конфликта и у изградњи мира, и наглашава значај њиховог једнаког учешћа и пуног укључења у све напоре на одржању и промоцији мира и безбједности, и потребу да се повећа њихова улога у доношењу одлука у односу на спречавање и рјешавање конфликта.”^{xiii} Будући да UNSCR 1325 не садржи механизам за извјештавање о ефекту конфликта на жене и дјевојчице, то чини UNSCR 1888, “Жене, мир и безбједност”. Донесена је у септембру 2009. године као наставак на UNSCR 1820,^{xiv} и позива генералног секретара Уједињених нација да разради боље индикаторе за систематичније извјештавање да би се ушло у траг настајућим обрасцима у коришћењу сексуалног насиља против жена у оружаном сукобу^{xv}. ОЕБС је заузврат потврдио своју одређеност за Пекиншку платформу и UNSCR 1325 позивањем на њих у Одлуци Министарског савјета ОЕБС-а бр. 14/05 Жене у превенцији конфликта, управљању кризом и постконфликтној рехабилитацији^{xvi} и Одлуци Министарског савјета ОЕБС-а бр. 14/04, којом се усваја акциони план ОЕБС-а за промоцију родне равноправности из 2004. године, која одређује инклузију жена у превенцију конфликта као приоритетну.^{xvii} (Људска права жена и начин на који су повезана са СРУ тема су поглавља 4 овог прегледа.)

3. Системи раног упозоравања

Системи раног упозоравања омогућавају низу актера који имају неопходне **информације** и **стратегије** да буду **проактивни** а не реактивни у односу на конфликт, те да буду **припремљени** за конфликт и да позову на **ране активности** да би спријечили конфликте.^{xviii}

Системи раног упозоравања о конфликту (СРУ), као механизми предвиђања и реаговања на конфликте прије њиховог избијања или ескалације, сматрају се претпоставкама за ефикасно спречавање конфликта.^{xix} Иако се, у идеалном случају,

механизми раног упозоравања успостављају и спроводе прије избијања конфликта да би се омогућила већа припремљеност, њихови принципи такође могу да се користе за обуздавање конфликта када он већ избије, да би се (минимизовала) на најмању мјеру свела људска патња и избјегао тзв. ефекат прелијевања. Током постконфликтне фазе, СРУ може да се примени за спречавање поновног избијања конфликта.

Различите стратегије СРУ: Временом су се појавиле четири генерације СРУ-а, које првенствено варирају у складу с тим како и од стране кога се прикупљају и накнадно користе информације. Прве три генерације усмјерене су на прикупљање и анализу информација, док четврта генерација већи акценат ставља на оснаживање локалног становништа да се боље припреми и реагује на пријетње усмјерене на становништво и заједницу. Иако варирају у приступу, не постоји анализа која би наговијестила да је једна ефикаснија од осталих. Једноставно сажете, представљене су овдје:

Генерација ^{xx}	Пратиоци / посматрачи	Фокус	Ниво	Примарни примаоци података	Могућа реаговања и акције	Примјери
Прва	Нису држављани државе у којој се води истраживање; обично се заснива на медијском извјештавању	Системско прикупљање и анализа података	Међународни	Међународно сједиште	Дипломатске акције, „тиха дипломатија“, санкције, “именуј и осрамоти”	Велики међународни НВО-и и међувладине организације, стране владе и њихови развојни програми
Друга	Тенденција је да не буду држављани те државе, али да имају пребивалиште у држави у којој се спроводи истраживање	Системско прикупљање и анализа података	Међународни; државни	Међународно сједиште	Државне активности, попут дебата и округлих столова	НВО-и / међународни НВО-и – некада са локалним канцеларијама; страни развојни програми
Трећа	Тенденција је да буду држављани и да имају пребивалиште у држави у којој се спроводи истраживање; мора да имају утицаја и изграђено повјерење државних актера	Системско прикупљање и анализа података	Државни ; заједница	Државни владини актери, безбједносне институције и грађанско друштво (носиоци дужности), државно сједиште и локалне канцеларије (за анализу)	Пратиоци су директно укључени и дјелују као медијатори; укључују се у директне интервенције и заговарање пред релевантним државним актерима	Државни НВО-и, међународни НВО-и са канцеларијама у држави
Четврта	Држављани који живе у заједници и од заједнице која се прати (пратиоци и	Оснаживање појединаца и заједница да дјелују благовремено и да на	Заснова на заједници	Носиоци права, чланови заједнице	Припремљеност за конфликт и планирање заједно са становништвом / носиоцима права	Иницијативе засноване на заједници уз подршку и изградњу капацитета од

	посматрачи нису унапријед одређени)	одговарајући начин смање људске губитке и губитке ресурса за живот, и штету над имовином**			који су под ризиком	стране државних/међународних НВО-а, или подршка владе

** Системи раног упозоравања морају да буду 'усмјерени на људе': морају да подржавају и оснажују људе док се они сами штите. Да би све обухватио, интегрисани приступ раном упозоравању мора да буде заснован на потребама, приоритетима, капацитетима и културама оних који су под ризиком. Људи под ризиком морају да буду партнери у том систему, а не предмет његове контроле.^{xxi}

Да закључимо, **дефиниције** раног упозоравања варирају али су уопштено све усклађене када је у питању праћење, евидентирање, анализирање и преношење информација о ескалирању конфликта ради подстицања изазваних реакција које спречавају или умањују деструктивне посљедице.

Реакције на СРУ зависе од оригиналне намјере успостављања програма (нпр. да би се повећала екстерна пажња, успоставила шира припремљеност у заједници, позабавило специфичним питањима итд.). Реакције обично одговарају актерима, јер су одређене врсте реакција доступне само одређеним актерима. На примјер, економске санкције или војна акција имају тенденцију да представљају кораке које могу успјешно да спроведу државе или међународне/регионалне организације, док НВО-и и остали актери грађанског друштва имају бољи приступ ширим масама, односно активностима заснованим на заједници. Недавни развоји у области СРУ усмјерили су се више на рад са локалном заједницом и омогућавање припремљености и флексибилности, а не на елаборирање акција екстерних актера. Преговори нису ограничени на државе, али могу – и треба – да буду изведени од стране мноштва актера. У идеалном случају, сви актери би требало да заједно раде да би се ојачао колективни ефекат.

Примјери СРУ пројеката

- Државна канцеларија омбудсмана Колумбије примјењује СРУ који је узбуне давао колумбијској армији, државној полицији и осталим државним институцијама у 254 наврата^{xxii}. Фонд за жене Уједињених нација (UNIFEM) Колумбија удружио се 2007. године са Канцеларијом омбудсмана на разради родно специфичних индикатора које је требало интегрисати у СРУ. Приручник под називом: "Јер конфликт погађа.. али погађа различито"^{xxiii} сачинили су UNIFEM и Канцеларија омбудсмана, наглашавајући препоручене индикаторе и објашњавајући зашто би род требало да буде укључен као фактор.
- Развојни програм Уједињених нација (UNDP) Спречавање криза и опоравак у Европи и Иницијатива CIS^{xxiv} редовно припрема извјештаје о раном упозоравању који се односе на развој конфликта и на природне катастрофе у региону ОЕБС-а, укључивши и југоисточну Европу. На примјер, извјештај UNDP-а из јуна 2007.^{xxv} о Косову^{xxvi}, навео је да је међу косовским српским становништвом већи проценат жена него мушкараца показао интересовање да емигрирају са Косова, док је ситуација била обрнута за несрпско становништво.
- UNIFEM CIS пројекат и закључни извјештај "Долина Фергана: тренутни изазови" (2005) показује како се женска људска права и род могу да уврсте у студију о пријетњама и

рањивостима. Извјештај користи квалитативно и квантитативно истраживање и закључује да “се жене сусрећу са знатним препрекама у овом региону, гдје не само да постоје растуће сиромаштво и мало жена представљених у централним и локалним властима, већ је дошло и до процвата многобројних патријархалних традиција и постоји континуирана доминација мушкараца који контролишу главне економске ресурсе.”^{xxvii} Извјештај се закључује низом препорука за државне и регионалне реакције.

- Рано упозоравање о конфликту и механизам реаговања (енгл. CEWARN) представља иницијативу Међувладиног тијела за развој (енгл. IGAD) које има седам чланица. Иницијатива за циљ има промовисање мира и безбједности на територији Афричког рога. Протокол^{xxviii} наводи низ области у којима CEWARN може да прикупља информације, укључивши конфликте око подручја за испашу и водних тачака, кријумчарење, илегалну трговину и присилне миграције. Специфични индикатори^{xxix} разрађени су да се врши праћење конфликта у настајању; неки укључују и родну перспективу^{xxx}.
- „Усхахиди”^{xxxi} је софтвер који организацијама дозвољава да успоставе СРУ уз коришћење једноставне информационе технологије. Софтвер сваком омогућава да пријави инциденте путем SMS-а или интернета, и да добије информације тим истим путем. Нуди широк опсег начина за интеграцију родне димензије, између осталог и тако што омогућује да су и жене и мушкарци свјесни система који су покренути коришћењем Усхахидија и да знају како да их користе.

4. Род у системима раног упозоравања

Дуготрајне дискриминаторске праксе могу да спријече жене да се током одвијања конфликта укључе у структуре доношења одлука и у обликовање важних механизма реаговања. Као резултат тога, недостају доприноси жена информисању, планирању и користима од напора попут СРУ.

Жене као актерке у СРУ

Да би се у СРУ интегрисао род, мора да постоји родни баланс између оних који планирају СРУ, прикупљају податке и формулишу реакције.

Жене као испитанице: Механизми реаговања на конфликт још увијек треба да пређу дуг пут у развијању и примјењивању ширег разумијевања безбједности која их не ограничава на војна питања, нити игнорише људска права и права жена. Такво размишљање је такође дефинисало шта садржи безбједносна информација и ко је пружа. Ово је често спречавало жене од извјештавања о таквим информацијама, посебно жене које живе у удаљеним подручјима. Ипак, перспективе жена непроцењиве су – не само због тога што без њих пратиоци неће у потпуности схватити ситуацију, већ и због тога што су жене често прошле другачију социјализацију од мушкараца, и могу да доживљавају конфликт на веома различите начине. Посљедица тога је да жене имају тенденцију да постављају

другачија питања и да се фокусирају на различите аспекте конфликтног циклуса, а тиме могу да пруже различите и обogaђујуће перспективе раном упозоравању и превенцији конфликта. Доприноси мушкараца и жена међусобно се надопуњују.

Жене као носитељке права: Социјалне неједнакости које постоје у претконфликтном друштву типично се погоршавају у времену конфликта; нису изузетак ни оне између мушкараца и жена. Неукључивање у СРУ може даље да погорша ове неједнакости пошто се реакције развијају без стварног разматрања различитих потреба мушкараца и жена. Треба да се препозна утицај постојећих родно заснованих односа моћи на ситуацију жена током конфликта и на ниво уживања потреба људских права жена. Како је раније наведено, мушкарци и жене доживљавају безбједност на различите начине и њихове потребе да се осјећају безбједним другачије су. Локација је један од кључних фактора; жене доживљавају несигурност на мјестима другачијим од оних на којим мушкарци доживљавају несигурност. Познавање и разумијевање ових разлика и образаца дискриминација важно је када се разрађује реакција на податке СРУ, ради тога да реакција ненамјерно не појача постојеће неједнакости и да допре до свих носилаца права подједнако. Ово је чини ефикаснијом и даје јој могућност да се позабави темељним, коријенским узроцима конфликта.

Дискриминација: Социјални, културни, економски и политички фактори произвели су дискриминацију жена; обраћајући пажњу на ове факторе, могуће је да се боље разумије како жене непропорционално пате (трпе) кршења људских права и како да се на то боље одговори. Неке од користи таквог разумијевања укључују и способност да се:

- изазову различита (и нова) питања о узроцима конфликта и његовим ефектима на шири спектар друштва;
- усмјери пажњу на традиционално рањиве групе које су често циљ у раној фази конфликтног циклуса, прије ширења насиља^{xxxii}; и
- дозволи практичарима да промисле о различитим начинима на које ескалација и насиље конфликта утичу на различите чланове заједнице (мушкарце и жене).

Извјештавање о правима жена: У развијању и спровођењу СРУ-а, доносиоци политика и практичари уопштено нису препознавали структурне, конфликтно специфичне, родно засноване разлике између ситуација жена и мушкараца, схватања пријетњи и рањивости, као и искустава. Неједнаке родне хијерархије, компромитирајуће ситуације жена, неједнакост и угњетавање (опресија), све су то карактеристике друштва које може да буде подложно или је већ укључено у конфликт.^{xxxiii} Родно неутрална анализа или извјештавање о кршењима људских права није увијек адекватно да се покажу различити ефекти насиља на мушкарце и жене. Због тога што се пријетње сматрају не јавном него приватном ствари (укључујући сексуално насиље и насиље у породици), те се често схватају и третирају као неполитичка питања,^{xxxiv} постоји ризик да СРУ извјештавање непропорционално наглашава пријетње безбједности које утичу на мушкарце. Родна анализа у СРУ, ипак, може да открије факторе који су повезани са кршењем права жена који узрокују конфликт или су директни резултат конфликта. Нижи статус, који већина жена уопште има у односу на већину мушкараца, може да узрокује да оне међу првима доживе слабљење степена безбједности. На тај начин, њихова искуства могу потенцијално да служе као наговјештај ширег оружаног сукоба. Важан корак у раду на овој теми урађен је у септембру 2009. године када је Савјет безбједности УН-а донио Резолуцију 1888 о женама, миру и безбједности. Њом се позива на детаљније и

систематичније извјештавање ради откривања токова сексуалног насиља над женама у конфликту. Вриједи поновно рећи да праћење треба да обухвата економска, социјална и културна права, као и грађанска и политичка права.

Структурни фактори: Праћење економских, социјалних и културних права даје знатан увид у постојеће структурне факторе за дискриминацију. Међутим, веза између таквих кршења и рода још увијек се често игнорише у контексту превенције конфликта; изостављање ове везе може да одржава (перпетуира) стереотипе и потенцијално повећа ризике са којима се жене у конфликту суочавају. Када државе почну да ограничавају једнака права мушкараца и жена на уживање економских, социјалних и културних права, повећавајући дискриминацију са којом се можда жене већ суочавају, ово може да постане значајан индикатор повећане нестабилности. Стога је неопходно развити низ индикатора, који такође обухватају економска, социјална и културна права као дио СРУ-а. Додатно, избалансиранији тим има већу шансу за развијање разноврснијег сета индикатора за праћење и бављење кршењем права.

Женска људска права на које утиче конфликтни циклус – прије избијања, током конфликта и у периоду након њега – могу да обухватају сљедеће облике кршења: (Табела обухвата и одабир релевантних референци.)

Облик	Референце
Ограничавање или губитак права на живот, слободу и безбједност; Намјерни и неконтролисани напади на цивиле; Родно засновано насиље; Окрутни, нехумани и понижавајући третман;	• UDHR чл. 3, 5 и 12 • Женевска конвенција, Додатни протокол I, чл. 57 и 58 • ICCPR чл. 6 (живот), 17 • ECHR чл. 8 • UNSCR 1325, став 10, UNSCR 1820, UNSCR 1880 о женама, миру и безбједности • ОЕБС-ов докуменат из Беча 1989. • ОЕБС-ов докуменат из Париза 1990. • ОЕБС-ов докуменат из Будимпеште 1994; Одлука VIII • ОЕБС-ов докуменат из Љубљане 2005; Одлука 15/05 • ОЕБС-ов докуменат из Брисела; Одлука 14/06
Искључење из доношења одлука и политичког учешћа; Родно заснована дискриминација; Губитак приступа учешћу;	• UDHR чл. 14 • ICCPR чл. 3 и 26 • CEDAW чл. 2 и 15 • UDHR чл. 1, 2, 6, 7 и 21 • UNSCR 1325, ставови: 1, 2, 4 и 15 • Преамбула Повеље УН-а • ОЕБС-ов докуменат из Мадрида 1983; Принципи • ОЕБС-ов докуменат из Беча 1989; Принципи

	• ОЕБС-ов докуменат из Љубљане 2005; Одлука МС 14/05 • ОЕБС-ов докуменат из Софије; Одлука МС 14/04
Ограничавање људског развоја; Ограничење или губитак права на здравље (медицинско, психолошко, сексуално); Губитак приступа средствима за живот; Губитак приступа социјалним службама и социјалној заштити; Губитак приступа активностима које стварају приход; Губитак приступа информацијама;	• UDHR чл. 23 и 25 • CRSR чл. 17 и 23 • ICESCR чл. 6 (рад/зарађивање за живот), 9 (социјална безбједност), 11 (животни стандард), 12 (физичко и психичко здравље) • UNSCR 1325, пар. 8 и 9 • ОЕБС Беч 1989. • ОЕБС Бон 1990. • ОЕБС Париз 1990. • ОЕБС Истамбул 1999; пар. 5.
Губитак слободе у социјалном/сексуалном животу (немогућност одабира сопственог партнера, присилни бракови); Повреда репродуктивног здравља; Ограничење или губитак права на приватност и породицу; Присилна проституција;	• UDHR чл. 12 и 16 • ICESCR чл. 10 • ICCPR чл.15 • ОЕБС Мадрид 1983. • ОЕБС-ов докуменат из Брисела 2006; Одлука14/06
Ограничење или губитак права на имовину; Присилне деложације;	• UDHR чл. 17 • ECHR Протокол 1, чл. 1 • CRSR чл. 21 • ОЕБС Бон 1990. • ОЕБС Копенхаген 1990; став 9.6 • ОЕБС Париз 1990.
Недостатак приступа праведним судским процесима; Некажњавање родно заснованог насиља; Недостатак правне накнаде, компензације; Недостатак репарације за жене жртве;	• ICCPR чл. 3 и 14 • UDHR чл. 8 и 10 • Римски статут, чл. 21(3) • Римски статут чл. 7(1)(г) • CRSR чл. 16 • UNSCR 1325, став 11 • ОЕБС Беч 1989; став 13.9 • ОЕБС Копенхаген 1990. • ОЕБС Љубљана 2005; Одлука 15/05 • ОЕБС Хелсинки 2008; Одлука 7/08
Ограничавање слободе кретања;	• UDHR чл. 13

Присилно расељавање;	• CRSR чл. 26 • ICCPR чл. 12 • ОЕБС-ов докуменат из Хелсинкија 1975. • ОЕБС-ов докуменат из Беча 1989; став 20 • ОЕБС-ов докуменат из Хелсинкија 1992; став 40
Ропство; Неовлашћено притварање; Обавезни рад; Присилно регрутовање у оружане групе.	• ICCPR чл. 8 • ОЕБС-ов докуменат из Беча 1989; став 23.1 • ОЕБС-ов докуменат из Москве 1991; став 23.1 • ОЕБС-ов докуменат из Порта 2002. • ОЕБС Мастрихт 2003. • ОЕБС-ов докуменат из Брисела 2005; Одлука 14/06

Међународни извори:

UDHR – Општа декларација о људским правима

CRSR – Конвенција о статусу избјеглица

ICESC – Међународни споразум о економским, социјалним и културним правима

ICCPR – Међународни споразум о грађанским и политичким правима

CEDAW – Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена

Римски статут Међународног кривичног суда

Резолуције Савјета безбједности УН-а о женама, миру и безбједности

ОЕБС:

ОЕБС-ов докуменат из Хелсинкија 1975: Сарадња у хуманитарној и другим областима

ОЕБС-ов докуменат из Мадрида 1983: Питања у вези са безбједношћу у Европи

ОЕБС-ов докуменат из Беча 1989: Питања у вези са безбједношћу у Европи

ОЕБС-ов докуменат из Беча 1989: Сарадња у хуманитарној и другим областима

ОЕБС-ов докуменат из Копенхагена 1990.

ОЕБС-ов докуменат из Париза 1990: Ново доба демократије, мира и јединства

ОЕБС-ов докуменат из Москве 1991.

ОЕБС-ов докуменат из Хелсинкија 1992. Одлука VI: Људска димензија

ОЕБС Истамбул 1999: Повеља за европску безбједност II: заједнички изазови

ОЕБС Порто 2002: Декларација о трговини људима

ОЕБС Мастрихт 2003: Одлука о трговини људима

ОЕБС-ова одлука MC 14/04 – Министарска одлука из Софије бр. 14/04 2004. ОЕБС

Акциони план за промоцију родне равноправности

ОЕБС-ова одлука MC 14/05 – Министарска одлука из Љубљане бр. 14/05 о женама у

спречавању конфликта, управљању кризом и постконфликтној рехабилитацији

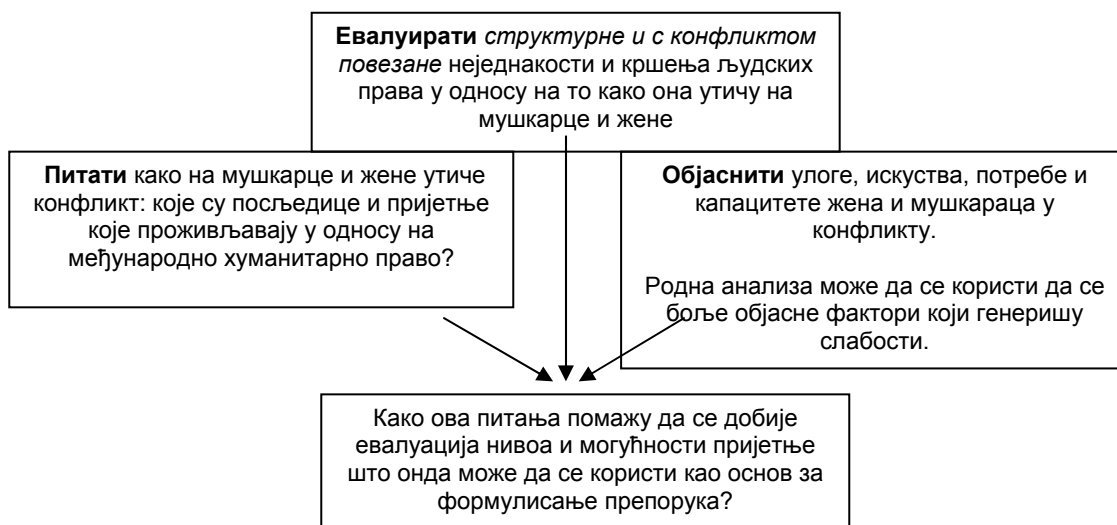
ОЕБС-ова одлука MC 15/05 – Одлука Министарског савјета из Љубљане бр. 15/05 о

превенцији и борби против насиља над женама

ОЕБС-ова одлука МС 14/06 – Одлука Министарског савјета из Брисела бр. 14/06: Повећање напора у борби против трговине људима, укључујући и радно искоришћавање, кроз свеобухватан и проактиван приступ
ОЕБС-ова одлука МС 7/08 – Одлука Министарског савјета из Хелсинкија бр. 7/08. Даље оснаживање владавине права у подручју ОЕБС-а

Кораци према интегрисању родне димензије у системе раног упозоравања

Успостављање система раног упозоравања са родном перспективом захтијева добро промишљену стратегију, адекватно развијену методологију и распрострањено учешће. ОДИНР-ов други преглед о СРУ позабавиће се детаљније начином формулисања индикатора који укључују род. Три кључна концепта – питати, евалуирати и објаснити – доприносе развијању питања неопходних за прикупљање података потребних за развијање одговарајућих одговора^{xxxv}.

5. Сажетак

- Сви људи – мушкарци и жене – треба да се сматрају носиоцима права и, тиме, једнаким и активним учесницима у развијању и спровођењу система раног упозоравања да би омогућили заштиту њихових права током конфликтног периода;
- Род осликава различите потребе, као и различито схватање потреба и интереса (мушкарци и жене различито доживљавају безбједност), и стога може да буде користан у системима раног упозоравања да генерише детаљнију слику и потпунији одговор;
- Системи раног упозоравања треба да узму у обзир велику разноврсност улога које жене имају у контексту конфликта, укључивши политичку, економску и социјалну сферу;
- Укључивање родне перспективе у системе раног упозоравања означава подједнако ослањање на мушкарце и жене као посматраче понашања других, као и омогућавање да пријетње/кршења против жена имају улогу у извјештавању;

- Комплетнија слика ризика у вези са конфликтом или опажених ризика са којима заједница може да се суочи даје основ за бољу обуку за све да би препознали такве ситуације и благовремено на њих одговорили;^{xxxvi}
- Укључивање родне перспективе у системе раног упозоравања биће ефикасније за ангажовање свих у припремању за конфликт и планирању накнадних активности које ће допријети до / утицати подједнако на мушкарце и жене;
- Родна анализа такође може да помогне у испитивању односа између мушкараца и жена да се избјегне наставак предконфликтних норми и дискриминаторских политика које су засноване на неразумијевању родних улога;
- Системска интеграција родне перспективе у прикупљање информација и анализе омогућава укључивање информација и о ситуацијама жена и мушкараца, укључујући њихове појединачне нивое уживања људских права, приступ заштити и контроли над ресурсима.
- Системи раног упозоравања треба да наставе разматрање, не само података о догађају (тј. извјештавање о једном догађају), већ и темељне, и структуралне факторе; и
- Родно сензитивни системи раног упозоравања могу да пруже вриједне, родно засноване податке/анализе ширем броју актера укључених у спречавање конфликта и изградњу мира да помогну у омогућавању ширег и равноправнијег ефекта на цјелокупно становништво.

i

Овај преглед припремио је ОЕБС/ОДИХР уз помоћ др Сузане Шмајдл (Susanne Schmeidl) (Аустралијски национални универзитет и канцеларија за везу, Авганистан). Желимо да се захвалимо онима који су прегледали рад и дали свој допринос: др Ен Џенет Розга (AnnJanette Rosga) (Међународна лига жена за мир и слободу), Патрику Мајеру (Patrick Meier) (Универзитет Тафтс), Кристел Масен (Kristel Maasen) (независна консултанткиња), др Кристине Милер (Christine Müller) (Њемачка организација за техничку сарадњу), Алиси Акерман (Alice Ackermann), Ерику Фалкехеду (Erik Falkehed) и Моники Иши (Monique Ischi) (ОЕБС-ов центар за превенцију конфликта).

ⁱⁱ Одлука Министарског савјета бр. 14/05 о “Женама у превенцији конфликта, управљању кризом и постконфликтној рехабилитацији”, интернет страна ОЕБС-а, <http://www.osce.org/documents/mcs/2005/12/17432_en.pdf>.

ⁱⁱⁱ Одлука Министарског савјета бр. 15/05 о “Спречавању и борби против насиља над женама”, интернет страна ОЕБС-а, <http://www.osce.si/mc-docs/mc_15_05.pdf>.

^{iv} За смањивање конфликта најзначајнија је комбинација двају фактора. Први фактор је успостављање политички инклузивне владе која укључује представнике из свих већинских група идентитета на политичком нивоу. Други фактор је реализација социјалног система који нашироко дистрибуира користи напретка, пружајући тако социоекономски раст свим значајним регионалним, религијским и етничким групама у друштву. Другим ријечима, оно што се чини неопходним за обезбјеђење мира... је комбинација политички и економски инклузивне владе. [Gudrun Østby, “Horizontal Inequalities, Political Environment, and Civil Conflict: Evidence from 55 Developing Countries, 1986-2003” (*Хоризонталне неједнакости, политичко окружење и грађански конфликт: докази из 55 земаља у развоју, 1986-2003*) (1. април 2007). *World Bank Policy Research Working Paper No. 4193*. Цитирано у: Derek Evans. “Human Rights and State Fragility: Conceptual Foundations and Strategic Directions of State Building” (Дерек Еванс: *Људска права и крхкост државе: концептуални основи и стратешки смјерови у изградњи државе*), *Journal of Human Rights Practice*, Vol. 1, No. 2, 2009, pp. 181-207. <<http://jhrp.oxfordjournals.org/cgi/content/full/1/2/181>>].

^v Mari Mikkola, "Feminist Perspectives on Sex and Gender" (Мари Микола: *Феминистичке перспективе о полу и роду*), *Stanford Encyclopaedia of Philosophy*, интернет страна, 12. мај 2008.
<<http://plato.stanford.edu/entries/feminism-gender/>>.

^{vi} *Ибид.*

^{vii} Овај други термин увелико се користио током политичких немира у Киргистану током прољећа 2005. године, када су групе жена стављане у прве редове протеста. Anara Musabaeva, Anara Moldosheva, "The Ferghana Valley: Current Challenges" (Анара Мусабајева и Анара Молдошева: *Долина Фергана: тренутни изазови*), 2005, р. 64, UNIFEM интернет страна <http://unifem.org/materials/item_detail.php?ProductID=102>.

^{viii} Види такође Sanam Naraghi Anderlini. "Mainstreaming Gender in Conflict Analysis: Issues and Recommendations" (Санам Нараги Андерлини: *Родни мејнстриминг у анализи конфликта: питања и препоруке*), *Social Development Papers, Paper No.33*, фебруар, интернет страна Свјетске банке. <http://www-wds.worldbank.org/servlet/main?menuPK=64187510&pagePK=64193027&piPK=64187937&theSitePK=523679&entityID=000090341_20060213143713>.

^{ix} Moser, Annalise. "Peace and Conflict Gender Analysis: Community-Level Data from the Solomon Islands". (Анализе Мозер: *Праћење мира и конфликта на Соломонским острвима: извјештај о орођеном раном упозоравању бр. 1*) UNIFEM, август 2005, п. 10., *WomenWarPeace* интернет страна, <http://www.womenwarpeace.org/internetfm_send/373>.

^x Moser, Annalise. "Peace and Conflict Gender Analysis: Community-Level Data from the Solomon Islands" (*Родна анализа мира и конфликта: подаци са нивоа заједнице на Соломонским острвима*). UNIFEM: мај 2005. *WomenWarPeace* интернет страна, http://www.womenwarpeace.org/internetfm_send/696>. Анекс 1 овог извјештаја даје детаљан преглед улога које су мушкарци и жене имали током конфликта и мира, као и ефекат тих улога.

^{xi} Доступно на интернет страни Уједињених нација, <<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>>.

^{xii} "Пекиншка декларација и платформа за акцију, 1995", интернет страна Уједињених нација, <<http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>>.

^{xiii} UNSCR 1325 "Жене, мир и безбједност", интернет страна Међународне лиге жена за мир и слободу, <<http://www.peacewomen.org/un/sc/1325.html>>.

^{xiv} UNSCR 1820 "Жене, мир и безбједност", интернет страна *U.S. Department of State*, <<http://daccess-ods.un.org/TMP/6293813.html>>.

^{xv} UNSCR 1888 "Жене, мир и безбједност", интернет страна *Cordaid-a*, <<http://daccess-ods.un.org/TMP/1930876.html>>.

^{xvi} ОЕБС-ов Министарски савјет, Одлука бр. 14/05, *op. cit.*, напомена 2.

^{xvii} ОЕБС-ова одлука Министарског савјета бр. 14/04, "ОЕБС акциони план за промоцију родне равноправности", интернет страна ОЕБС-а, <http://www.osce.org/documents/mcs/2004/12/3917_en.pdf>.

^{xviii} Види Ted Robert Gurr, *Early Warning Systems: From Surveillance to Assessment to Action* (Тед Роберт Гер: Системи раног упозоравања: од надгледања до процјене до акције) (New York: Harper Collins, 1996); "World Disaster Report 2009: Focus on Early Warning, Early Action", Међународна федерација друштава Црвеног крста и Црвеног полумјесеца – интернет страна, <<http://earlywarning.wordpress.com/>>

^{xix} Види "List of references to the OSCE's mandate in Early Warning in Official OSCE Documents" (*Листа референци за мандате ОЕБС-а у раном упозоравању у званичним документима ОЕБС-а*), интернет страна ОЕБС-а, <http://www.osce.org/documents/sq/2004/11/4055_en.pdf>.

^{xx} Овај сажетак преузет је из "Fourth-Generation Early Warning Systems" (*Системи раног упозоравања четврте генерације*) (Updated) *Early Warning Wordpress* интернет страна, <<http://earlywarning.wordpress.com/2009/03/06/fourth-generation-early-warning-systems>>. ; David Nyheim, *Preventing Violence, War and State Collapse: The Future of Conflict Early Warning and Response* (Давид Нихејм: Спречавање насиља, рата и колапса државе: будућност раног упозоравања и реакције на конфликт) (Париз: OECD, 2009); и "Third Generation Early Warning" (*Трећа генерација раног упозоравања*), *Asian Tribune*, 2. јули 2009.

^{xxi} Извјештај са конференције "Early Warning – From concept to action: The Conclusions of the Third International Conference on Early Warning" (*Рано упозоравање - од концепта до акције: закључци са треће међународне конференције о раном упозоравању*), *Secretariat for the International Strategy for Disaster Reduction, German Committee for Disaster Reduction*, 2006, р. 19, доступно на <www.ewc3.org/upload/downloads/Early_warning_complete2.pdf>.

^{xxii} Види интернет страну *U.S. Aid-a*,

<http://www.usaid.gov/locations/latin_america_caribbean/country/program_profiles/colombiaprofile.html>.

^{xxiii} "Porque el Conflicto Golpea... pero Golpea Distinto" (*Јер конфликт погађа... али погађа различито*), јавни бранилац Колумбије (уз подршку UNIFEM-а Колумбије), октобар 2007, доступно на шпанском:

<<http://terranova.uniandes.edu.co/centrodoc/docs/prevencion/Politiclas/Cartilla%20Monitoreo%20Conflicto%20Indicadores%20de%20Genero.pdf>>.

^{xxiv} Види интернет страну UNDP-а, <<http://europeandcis.undp.org/cpr>>.

^{xxv} “Early Warning Report Kosovo: Report No. 17, April-June 2007” (*Извјештај о раном упозоравању Косова: извјештај бр. 17, април-јун 2007*), USAID, UNDP, доступно на <http://europeandcis.undp.org/cpr/show/FFC3DBF1-F203-1EE9-B1333FECBD195FC1>.

^{xxvi} ОЕБС је статусно неутралан и не заузима позицију када је у питању независност Косова.

^{xxvii} Musabaeva, Moldosheva, “The Ferghana Valley: Current Challenges” (Мусабајева и Молдошева: *Долина Фергана: тренутни изазови*), *оп. цит.*, напомена 5.

^{xxviii} Протокол је доступан на <http://www.cewarn.org/documents/protocol.pdf>.

^{xxix} Индикатори CEWARN-а доступни су на CEWARN интернет страни, http://www.cewarn.org/index_files/Page544.htm.

^{xxx} Водич и приручник за обуку о интегрисању рода у CEWARN (укључује стварање родно сензитивних индикатора, родну анализу и спровођење родно сензитивних реакција) тренутно је у фази нацрта. Припремају га др Сузана Шмајдл (Susanne Schmeidl) и Декха Ибрахим Абди.

^{xxxi} Интернет страна „Ushahidi“, <http://www.ushahidi.com/>.

^{xxxii} Рањиве особе могу да укључују: жртве великих кршења људских права; етничке, религијске и расне мањине; групе подвргнуте дискриминацији; аутохтоне особе; интерно расељена лица; избјеглице; бивше борце, укључујући и жене; дјецу и младе; стране држављане, укључујући и оне који су држављанство изгубили током конфликта; особе које живе у руралним подручјима; старија лица; болесна или рањена лица или лица с инвалидитетом; лица која немају правне документе, нпр. имовинске исправе, доказ о држављанству или о правном статусу; мигранте; особе жртве трговине људима; и борце за људска права и активисте грађанског друштва који траже људска права. Из Christine Chinkin. “The Protection of Economic, Cultural and Social Rights Post-Conflict.” (Кристина Чинкин: *Заштита економских, културних и социјалних права у постконфликтном периоду*) OHCHR, 2008.

http://www2.ohchr.org/english/issues/women/docs/Paper_Protection_ESCR.pdf.

^{xxxiii} ^{xxxiii} Постоје емпиријски докази да је ниво до којег жене имају могућност уживања људских права индикатор стабилности друштва: висок ниво одговара ненасилном рјешењу конфликта, док низак ниво иде руку под руку с оснаженим преоцбама маскулинитета и војних снага у друштву. Mary Caprioli, “Gendered Conflict.” (Мери Каприоли. *Орођени конфликт*) *Journal of Peace Research*, Vol. 37, No. 1, 51-68 (2000).

^{xxxiv} “Women’s Rights and Early Warning – Development of Indicators” (*Права жена и рано упозоравање – развој индикатора*), извјештај са “Consultative Meeting of Practitioners” (*Консултативног састанка практичара*) који је ODIHR организовао у Бечу, 8. децембра 2005. године.

^{xxxv} Приказ урађен на основу “Porque el Conflicto Golpea... pero Golpea Distinto”, *оп. cit.*, note 21, p. 88.

^{xxxvi} “Вјероватније је да ће људи обратити пажњу на упозорења ако су унапријед информисани о ризицима и знају шта треба да предузму” из “World Disaster Report 2009: Early Warning/Action”, *оп. cit.*, note 16.